

**O'Z-O'ZINI BOSHQARISH VA TASHKIL ETISH HUSUSIYTLARINI O'RGANISH
FAOLIYATLARI (OSD SO'ROVNOMASI TAHLILLARI)**

Yuldashev Jurabek G'ofurjonovich

Katta o'qituvchi Namangan muhandislik - qurilish instituti

jurabek_yuldashev@gmail.com

Annotatsiya

Maqolada faoliyatni o'z-o'zini tashkil etish xususiyatlarini va o'z davrining shaxsini shakllantirishning ayrim jihatlarini o'rganish uchun diagnostika vositasini yaratish tajribasi keltirilgan. Anketaning xorijiy analogini moslashtirish va uning asosida yangi anketa yaratish yondashuvini, uning ma'lumotlarini uslubiy jihatdan tavsiflaydi, shuningdek, haqiqiyliги va ishonchliligi, anketa masshtablarining batafsil tavsiflari tushuntirib berilgan.

O'z-o'zini tartibga solish xususiyatlarini o'rganish uchun faoliyatning o'zini o'zi tashkil etish so'rovnomasidan (OSD) foydalanish maqbul ekanligi to'g'risida ma'lumotlar berib o'tilgan.

Kalit so'zlar: o'z-o'zini tashkil etish, o'z-o'zini tartibga solish, tuzilma psixologik vaqt, diagnostika.

So'nggi paytlarda o'z-o'zini tashkil qilish masalalari faol ravishda paydo bo'ldi shaxs oldida o'zining shaxsiy va kasbiy o'zini o'zi anglash jarayonida, shuningdek, o'z vaqtini samarali boshqarish kontekstida. Darhaqiqat, inson hayotining vaqtini hal qilish strategiyasi va taktikasi, uni hozirgi vaziyatda ham, umr bo'yi miqyosida qo'llash usuli zamonaviy inson hayotining muhim tarkibiy qismlari va uning shaxsiy samaradorligi ko'rsatkichlari hisoblanadi.

Ushbu maqolada biz o'z-o'zini tashkil qilishni ko'rib chiqamiz shaxsiy vaqtini tashkil qilish, taktika sifatida faoliyat rejalashtirish va strategik maqsadlarni belgilash. Buning tashqarisida Maqola aqliy kontekstda o'z-o'zini tashkil qilishni o'rganish bo'lib qoladi o'z-o'zini tartibga solish va professional o'zini o'zi belgilash.

Maqolaning maqsadi - shaxsning o'zini o'zi tashkil etish faoliyati samaradorligiga ta'sir qiluvchi parametrlarni rasmiylashtirish va o'lchashga urinish bo'lgan Faoliyatning o'zini o'zi tashkil etish so'rovnomasini (OSA) ishlab chiqish tajribasini tavsiflash. Psixodiagnostikaning bunday vositasidan amaliy foydalanish insonning vaqtini tuzish hodisasini aniqroq ajratish va faoliyatni o'z-o'zini tashkil etish darajasini oshirishning eng yaxshi usullarini aniqlash imkonini beradi. Bundan tashqari, OSDni ishlab chiqishda statistik ma'lumotlarni tahlil qilishning nisbatan yangi usullari qo'llanildi (masalan, tasdiqlovchi omillar tahlili), bu metodologik nuqtai nazardan alohida qiziqish uyg'otishi mumkin.

Dastlab o'z-o'zini tashkil etishni operativlashtirishni qidirishda faoliyat, biz ilmiy muomalaga konstruksiya "vaqt tuzilishi" joriy qilgan avstraliyalik psixologlar N. Feather1 va M. Bond (Bond, Feather, 1988; Feather, Bond, 1983, 1994) tajribasiga murojaat qildik. Shu bilan birga, mualliflar vaqtning tuzilishining jismoniy tushunchalarini emas, balki uning psixologik korrelyatsiyalarini, ya'ni. inson hayoti doirasida vaqtni idrok etish va undan foydalanish xususiyatlari, ularni hayotdan qoniqishning umumiy darajasi, sub'ektiv farovonlik darajasi, ruhiy tushkunlik darajasi va ruhiy salomatlik darajasi bilan bog'lash. Vaqt tuzilishi ostida N. Fizer va M. Bond shaxslar o'z vaqtidan foydalanishni tizimli va maqsadli sifatida qabul qilish darajasini tushundilar. Ushbu kontseptsiyani amaliyotga tatbiq etish uchun ular Vaqt tuzilmasi so'rovnomasini (TSQ) yaratdilar. Bizningcha, mualliflar vaqtning tuzilishiga emas, balki uning tuzilish jarayoniga e'tibor qaratganlar, shuning uchun kelajakda "vaqtni tuzilish" iborasini ishlatamiz.

Asl TSQ mualliflari asosiy komponentlarning varimax aylanish usulidan foydalangan holda kashfiyotchi omil tahlilidan foydalangan holda, dispersiyaning 42,8% ni tushuntiruvchi oltita omilni aniqladilar. Keyinchalik, talqin qilib bo'lmaydigan oltinchi omil tahlildan chiqarib tashlandi va shu bilan izohlangan dispersiya foizini 1,5% ga qisqartirdi. Natijada, TSQda 41,3% dispersiyani tushuntiruvchi besh omil qoldi: "Maqsad hissi" (maqsad hissi) - 25,2%, Strukturaviy tartib - 5,6%, hozirgi yo'nalish - 3,5%, samarali tashkilot - 5,9%, qat'iyatlilik - 3,1%.

"Maqsad hissi" omili sub'ektning maqsadga diqqatini jamlash qobiliyatini aks ettirdi; "Kundalik hayotning tuzilishi" omili - sub'ektning rejalashtirishga jalb qilish darajasi, faoliyatda rejim mavjudligi; omil "hozirgi kunga yo'naltirish" - sub'ektning o'tkazib yuborilgan imkoniyatlar haqida o'ylash o'rniga hozirgi kunga e'tibor qaratish tendentsiyasi; "Samarali o'zini-o'zi tashkil etish" omili - sub'ektning o'z vaqti va makonini tashkil etishga munosabati; Nihoyat, "Qaydamlik" omili qat'iyat va intilishni aks ettirdi boshlangan faoliyatni oxirigacha etkazish. Mualliflar TSQning ishonchliligi va haqiqiyliyini tasdiqlovchi ma'lumotlarni taqdim etadilar.

Sifatida faoliyatni o'z-o'zini tashkil etish fenomenini o'rganish uchun. Hayotimiz vaqtini samarali boshqarish uchun biz rus tilida so'zlashuvchi namunada foydalanish uchun shunga o'xshash so'rovnomanini modellashtirishga qaror qildik, uni standartlashtirish bo'yicha bir qator protseduralarni o'tkazdik.

Vaqt tuzilmasi so'rovnomasini moslashtirish bo'yicha ishning dastlabki bosqichi Dastlab biz TSQning 26 banddan iborat asl nusxasini ingliz tilidan rus tiliga bevosita tarjima qildik. Shuningdek, professional tarjimon nazorati ostida so'rovnoma matni tarjimasining bir ma'noli emasligini tekshirish uchun rus tilidan ingliz tiliga teskari tarjima qildik. Asl

matndan ko'rinib turibdiki, TSQ mualliflari paragraflarning savol shaklidan foydalanganlar.

Biz buni mumkin deb o'yladik

rus tilida so'zlashuvchi auditoriya uchun so'rovnomani matnini taqdim etish qulayligi uchun savol shaklini hayot va ish vaqtiga bog'liq bo'lishning turli usullarini shakllantiruvchi tasdiqlovchi mulohazaga o'zgartiring.

Rus tilida so'zlashuvchi namunadagi TSQni har bir guruhga moslashtirish

besh omildan biriga kiritilgan moddaga biz o'zimiz tomonidan tuzilgan o'nta mulohazani qo'shdik, bu omillar nomida bayon qilingan konstruksiyalarni tavsiflaydi. Shunday qilib, tarjima qilingan yigirmata bandga (jami 26 ta banddan oltitasi TSQga mualliflar tomonidan kiritilgan, lekin izohlangan omillarning birortasiga kiritilmagan, biz ko'rib chiqmadik) biz tomonimizdan shakllantirilgan yana 50 ta band qo'shildi. Vaqtini Strukturalash Anketasi (TSV) to'liq 70 ta elementdan iborat bo'lib, dastlabki taqdimot va elementlarning qandayligini aniqlash uchun mo'ljallangan edi. Rus tilida so'zlashuvchi namuna bo'yicha "ish" (anketaning to'liq versiyasi 1-ildovada keltirilgan).

Etti darajali intervalli shkala ishlatilgan. Ushbu anketa uchun ko'rsatmalar quyidagicha edi: "Sizga hayotingizning turli tomonlari va vaqt bilan qanday munosabatda bo'lishingiz haqida bir qator bayonotlar taqdim etiladi. Skalada sizning nuqtai nazarangizni eng yaxshi aks ettiruvchi raqamni aylantiring (1 - to'liq kelishmovchilik, 7 - bu bayonotga to'liq rozilik, 4 - shkalaning o'rtasi, qolgan raqamlar oraliq qiymatlar).

CV omillarining konstruktiv asosligini asoslash uchun batareyaga kiritilgan qo'shimcha usullar V.I. Morosanova (Morosanova, Kono, 2000), Ma'noli hayot yo'nalishlari testi (LSS) D.A. Leontiev (Leontiev, 1992), E.G.ning moslashuvida "Nazoratni mahalliyashtirish" (LC) so'rovnomasi. Ksenofontova (Ksenofontova, 1999), moslashishda "Xulq-atvorning A turi" usuli A.B. Leonova (Leonova va boshqalar, 1987, 2005), E.P.ning "Tashkilotning o'zini o'zi baholashi" anketasi, Ilyina (Ilyin, 2002), shkalasi "Kompetensiya vaqtida" CAT (Gozman, Kroz, 1987), "Ixtiyoriy o'z-o'zini nazorat qilish" (VSC) so'rovnomasi (Psixodiagnostik materiallar, 1999).

70 ta so'rovnomadan iborat SNRning rus tilidagi versiyasini tekshirish namunasi 160 kishidan iborat bo'lib, 145 ayol va 45 erkak, o'rtacha yoshi 22,5 yil. Respondentlarning aksariyati (70 kishi, o'rtacha yoshi - 20,5 yosh) kunduzgi ta'lim shakllarining boshlang'ich va o'rta kurslari talabalari edi. Dastlab, bayonotlarning birlamchi umumiy ro'yxatidan olingan ma'lumotlar kashfiyot omillari tahlili (EFA) (Windows uchun SPSS 10.0) yordamida qayta ishlandi, bu RWS omil tuzilmasini o'rganish va ta'kidlash imkonini berdi. Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, dastlabki so'rovnomani mualliflari besh omilni aniqlash uchun foydalanganlar, izohlangan dispersiya ulushi esa 43,3% ni tashkil etdi (va izohlab bo'lmaydigan bilan birga) oltinchi omil - 48,8%).

Bizning fikrimizcha, TSQ omillarini tavsiflovchi konstruktsiyalar juda yaqin, shuning uchun biz asosiy komponentlar usuli yordamida oblimin qiyshiq aylanish usulini qo'llashga qaror qildik, bu bizga nafaqat omillarning joylashishini, balki ta'sirini ham hisobga olish imkonini beradi.

EFA ning birinchi bosqichida tushuntirilgan dispersiya 42,6% ni tashkil etdi. Tomonidan "Oyoq izi mezoni" uchun biz tafovut ulushlari tushuntirilgan ettita omilni ajratib oldik - mos ravishda 17,4, 7,09, 5,03, 3,50, 3,46, 3,23 va 2,95%. Faktor yuki past bo'lgan elementlarni o'tdan olib tashlagandan so'ng, yuqori omil yukiga ega bo'lgan 41 ta element qoldi, ular keyinchalik ikkilamchi faktorizatsiya protsedurasidan o'tkazildi. Ushbu tadqiqotimizda o'tkazilgan EFAning ikkinchi bosqichi ko'proq narsani ko'rsatdi, tasvirlangan dispersiyaning yuqori foizi - 53,6%. "Iz mezoni" bo'yicha ham yettita omil aniqlangan bo'lib, birinchi omil tushuntirilgan dispersiyaning 20,7 foizini, ikkinchisi - 8,71 foizini, uchinchisi - 7,03 foizini, to'rtinchisi - 4,97 foizini, beshinchisi - 4,48 foizini tashkil qiladi. , oltinchi uchun - 4,1%, ettinchi uchun - 3,58%. Ushbu bosqichda faqat 30 ta element muhim omil yuklarini oldi. Biz tasniflash usuli sifatida EFA dan foydalandik va shuning uchun tanlov mezoni nafaqat yukning mutlaq qiymati, balki bir omilda aniq elementning barqaror "urilishi" haqiqati edi. Umuman olganda, faktorizatsiyaning oldingi bosqichida olingan omil tuzilmasi saqlanib qolgan, ba'zi elementlarning bir omildan ikkinchisiga ko'chirilishi, ayrim hollarda belgi o'zgarishi bundan mustasno.

Omillarning shartli nomlari quyida keltirilgan. Faktor 1. Rejalashtirilgan faoliyat (to'rt ball: 56, 67, 19, 27).

Omil 2. Kelajakka nisbatan shubha va xavotir (uch ball: 7, 57, 68).

3-omil. Maqsadlilik (olti ball: 33, 41, 46, 44, 18, 58(-)).

Faktor 4. O'z-o'zini tashkil etish (to'rt ball: 64, 51, 43, 52 (-)).

5-omil. Doimiylik va qat'iyatlilik (besh ball: 13, 25, 8,48,60).

Faktor 6. Faoliyatni strukturalashtirish bo'yicha tuzatish (besh xatboshilar: 15(-), 17(-), 39(-), 31(-), 37(-)).

Omil 7. Hozirgi kunga yo'naltirish (uch nuqta: 24, 29, 3).

Biz tomonidan olingan so'rovnomaning asl nusxasining 20 ta bandidan hisobga olingan holda, natijada olingan versiya faqat ettita asl elementni o'z ichiga olgan bo'lib, ular quyidagicha taqsimlangan:

- "Kundalik hayotning tuzilishi" ikkinchi asl omilidan ikkita "eski" nuqta biz "Faoliyatni rejalashtirish" deb nomlagan birinchi yangi omilga kirdi;

- uchinchi asl omildan ikkita "eski" element "Hozirgi kunga yo'naltirish" deb nomlangan ikkinchi yangi omilga kirdi.

<https://conferencea.org>

bizga "Kelajak haqidagi shubhalar va xavotirlar";

- uchta "eski" element (ikkitasi asl to'rtinchi omil "Samarali o'zini-o'zi tashkil etish", biri asl beshinchi omildan

omili "Qat'iylik") deb nomlangan beshinchi yangi omilga kirdi biz "Muvofqlik va qat'iyatlilik". Yuqoridagi tavsifdan ko'rinib turibdiki, ettitadan uchta olingan yangi omillar omillar bilan mazmunan qisman mos keladi original TSQ mualliflari tomonidan taklif qilingan.

Tasdiqlovchi omillar tahlili

Ma'lumotlarni faktorizatsiya qilishning ikkinchi qismida tasdiqlovchi faktor tahlili (KFA) o'tkazildi (Windows uchun EQS 6.0 dan foydalangan holda), natijada olingan omillar tuzilmasini o'rganish va tasdiqlash imkonini berdi.

KFAning birinchi bosqichida dastlabki so'rovnoma mualliflari tomonidan taklif qilingan besh omilli tuzilmani sinab ko'rishga harakat qilindi; bundan tashqari, tahlilda biz rus tilidagi 70 balldan iborat to'liq versiyasini hisobga oldik.

E'tibor bering, KFA dan foydalanganda modelning sifati quyidagi ko'rsatkichlarning kritik qiymatlarida aks etadi: χ^2 -kvadrat / erkinlik darajasi > 2 ; CFI $>0,95$; RMSEA $<0,05$!. Model ballari ushbu muhim ko'rsatkichlarga qanchalik yaqin bo'lsa, model shunchalik "yaxshi" bo'ladi.

KFAning birinchi bosqichi natijalari:

Ahamiyatsiz omil yuklari bilan "ishlamaydigan buyumlar": 4, 15, 34, 52, 62, 69.

KFAning birinchi bosqichi natijalaridan ko'rinib turibdiki, kengaytirilgan versiyada (70 ta elementdan) original so'rovnoma mualliflari tomonidan taklif qilingan besh faktorli model rus tilida so'zlashuvchi namunada ishlamaydi.

KFAning ikkinchi bosqichida biz EFA tomonidan olingan omillarga bo'lingan etti faktorli tuzilishga ega bo'lgan so'rovnomaning to'liq versiyasi modeli sifatini sinovdan o'tkazdik.

KFAning ikkinchi bosqichi natijalari:

Ahamiyatsiz omil yuklari bilan "ishlamaydigan buyumlar": 4, 30. Biz taklif qilgan KFAning ikkinchi bosqichi natijalaridan ko'rinib turibdiki

anketaning etti faktorli modeli besh faktorli modelga qaraganda bir oz yaxshiroq, ammo shunga qaramay, ballar unchalik yuqori emas.

KFAning uchinchi bosqichida biz 30 ta elementdan iborat anketaning etti faktorli tuzilishini sinovdan o'tkazdik, bu erda kiritilgan 30 ta element EFA natijalariga ko'ra yuqori omil yuklariga ega edi.

<https://conferencea.org>

KFAning uchinchi bosqichi natijalari:

Arzimas omil yuklari bilan "ishlamaydigan buyumlar": 3, 7, 18, 33, 41, 44, 46, 52, 57, 58, 68 boshqalardan ancha past. Bular 3, 7, 52, 57, 68-bandlar bo'lib chiqdi, ular keyingi tahlildan chiqarib tashlandi. Shu bilan birga, 7, 57, 68-bandlar ikkinchi omil bo'ldi. Shunday qilib, uchinchidan keyin

KFA bosqichi, so'rovnomaning omilli tuzilishi bir omilga qisqartirildi.

KFAning to'rtinchi bosqichida 25 ta savoldan iborat so'rovnomaning olti faktorli tuzilishi sinovdan o'tkazildi (bunda eng kam omil yuklangan beshta element 30 ta elementdan chiqarib tashlandi).

KFAning to'rtinchi bosqichi natijalari:

Ushbu KFA bosqichidan keyin ahamiyatsiz omil yuklari bo'lgan "ishlamaydigan elementlar" yo'q edi. KFA ning to'rt bosqichining yuqoridagi tavsifidan ko'rinib turibdiki, har bir bosqichda ko'rsatkichlar yaxshilandi, ya'ni. modelning sifati yaxshilandi.

Shunday qilib, olingan oltita yangi omildan - so'rovnoma shkalasi - faqat ikkita shkala - "Rejalashtirish" va "Qat'iylik" - dastlabki TSQ so'rovnomasining "eski" bandlarini o'z ichiga oladi. So'rovnomaning rus tilida so'zlashuvchi namuna bo'yicha moslashtirish jarayonida qo'shilgan elementlar "Maqsadlilik", "O'z-o'zini tashkil etish", "Fiksatsiya" va "Hozirgi kunga yo'naltirish" shkalalari bilan tuzilgan. Ushbu o'lchovlar asosidagi konstruktsiyalar muhokama qilingan va dastlabki so'rovnoma asosida kiritilgan bo'lsa-da, ular tuzilgan original TSQ dan tarjima qilingan narsalardan emas, balki biz tomonimizdan. Yakuniy omil tuzilishi dispersiyaning 60,6% ni tushuntiradi.

Rejalashtirilganlik shkalasi sub'ektning ma'lum tamoyillar bo'yicha taktik kundalik rejalashtirishda ishtirok etish darajasini o'lchash imkoniyatlarini tushuntirib beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar.

1. Цукерман Г.А., Венгер А.Л. Развитие учебное самостоятельности. – М., 2010. - 432 с.
2. Ratelle C.F., Guay F., Vallerand R.J., Larose S., Senecal C. Autonomous, controlled, and amotivated types of academic motivation: A person-oriented analysis // Journal of Educational Psychology, 2007. - V. 99. - P. 734-746.
3. Deci E.L., Ryan R.M. Intrinsic motivation and self-determination in human behavior. New York: Plenum, 1985.
4. Гордеева Т.О., Сычев О.А., Осин Е.Н. Внутренняя и внешняя учебная мотивация студентов: ее источники и влияние на психологическое благополучие // Вопросы психологии, 2013. №1. - С. 35-45.
5. Бандура А. Теория социального научения. - СПб.: Евразия, 2000. — 320.